

TÜRK

Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2013 Yıl:1, Sayı:1

Sayfa:161-182

ISSN: 2147-8872

TÜR, ŞEKİL VE MAKAM ÖRNEKLEMİNDE, HALK EDEBİYATININ SUNUMUNDA YENİ BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Serdar Uğurlu*

Özet

Türkoloji çalışmaları esnasında karşılaştığımız engeller, bu çalışmaların sunumunda da karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde internet teknolojilerinin akademik çalışmalarda etkin bir şekilde kullanılabilir hale gelmesi, Türkoloji çalışmalarının sunumunda karşılaşılan engelleri kaldırmada bir fırsattır. Çünkü çağın geldiği bu son aşamada, internet teknolojileri pek çok problemi, bulunacak yeni yöntemler ile giderme kudretine sahip durumdadır. Ancak bu noktada günümüz bilim insanlarının bu teknolojiyi bütün imkânları ile kullandığını iddia etmek yanlış olacaktır. Özellikle erişime açık dergi sistemlerinin bu mantıkla düşünülerek yeniden ele alınması gerekmektedir. Türkoloji'nin halk edebiyatı, halk bilimi ve ağız çalışmaları gibi alanlarında karşılaşılan ifade etme güçlüklerinin, erişime açık dergi sistemlerinin yeniden düzenlenmesi ile giderileceği düşünülmektedir. Çalışmamız bu bağlamda bir yeni yöntem önerisi hüviyetindedir. Çalışmamızda ileri sürdüğümüz yeni yöntem sayesinde, Türkoloji alanında anlaşılması ve anlatılması son derece sıkıntılı olan hususların aydınlatılmış olacağı kanısındayız. Bu bağlamda çalışmamız yeni bir yöntem ve bağlantılı olarak da yeni bir teknik önerisi üzerinde kurgulanmış bir çalışmadır. Bu çalışma, Türkoloji alanında yapılan çalışmaların sunumunda olduğu gibi diğer disiplinlerin çalışmalarının sunumunda da büyük kolaylıklar sağlayacak olan bir çalışmadır. Örneklem olarak çalışma alanımızdan dolayı, halk şiirinde tür, şekil ve makam konuları ile halk bilimine giren konulardan seçmeler yapılarak çalışmanın kurgusu sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yöntem, Teknik, Sunu, Tür ve Şekil, Makam

TYPE, SHAPE AND MELODIC LINE WITH EXAMPLE, A NEW METHOD PROPOSAL IN PRESENTATION OF FOLK LITERATURE

Abstract

The obstacles we encountered during the Turcology studies are also seen in the presentation of these studies. The fact that nowadays the internet technologies is being used effectively in academic studies is an

-
- Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, sugurlu@ibu.edu.tr

opportunity to remove the barriers encountered in the presentation of Turcology studies. Because, in this last stage the era has come, internet technologies has the power to solve many problems with the new methods to be found. However, at this point, it would be wrong to claim that today's scientists are using this technology with all the possibilities. Especially the journal systems that are open to access need to be discussed again dealing with them in this logic. The expression difficulties of Turcology encountered in some areas such as folk literature, folklore and dialect studies are thought to be resolved with the reorganization of journal systems that are open to access. In this context, our study is in the characteristics of a new method. Thanks to the new method we assert in our study, we think that the matters in the field of Turcology that are extremely difficult to explain and understand would be illuminated. In this context, our study is a study built on a new technical proposal as being a new method and relevant. This study is a study that would enable great facilities in the presentation of the studies of other disciplines as in the presentation of the studies performed in the field of Turcology. Because of our study field as a sample, we tried to reinforce the construct of the study by making selectios among the type, shape and mode topics and the topics of folklore.

Key Words: Method, Technique, Presentation, Type and Shape, Mode

Giriş

Türkoloji alanında yürütülen çalışmalar her ne kadar Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluşuyla hız kazanmış ve akademik bir karaktere kavuşmuş olsa da Türk milletinin geleneklerine, diline, kültürüne, edebiyatına ve tarihine dair olan çalışmaların modern manada başlangıcını Osmanlı'nın son dönemlerine kadar indirebilmekteyiz. Son iki asırlık süreç içerisinde pek çok araştırmacı, Türklük bilimine ve folkloruna hizmette bulunmuş, bu kadim kültürün tespitinde ve kayıt altına alınmasında büyük emek sarf edilmiştir.

Sözü edilen süreçte bilimsel çalışmaların sunumunun genel anlamda iki tarzda yapılmış olduğunu görmekteyiz. Türkoloji ve folklor alanındaki çalışmaların ilk ve en uzun sunu şekli, yazılı-matbu olarak 2000'li yıllara kadar sürdürülmüştür. Bu sunu yöntemine biz klasik ya da geleneksel sunu tarzı demekteyiz. 2000'li yıllar ise internet teknolojilerinin devreye girmesi ile sunu tarzlarının değişime uğradığı yıllar olmuştur. Son on seneden bu yana Türkoloji ve folklor çalışmalarının sunu tarzı, yazılı ortamdan dijital ortama doğru kaydırılmıştır. Bilimsel çalışmaların sunumunda bir dönüm noktası olarak görülebilecek olan bu ikinci sunu tarzına (dijital sunu tarzı) geçmeden önce, buraya kadarki süreçte neler yapıldığına dair kısaca bir göz atmakta fayda vardır. Böylelikle klasik (geleneksel) sunu tarzının Türkoloji ve folklor çalışmalarının gelişimini nasıl etkilediğini ve ikinci sunu tarzına göre niteliksel farkının ne olduğunu gözler önüne serebileceğimiz kanısındayız.

Bu bağlamda halk kültürüne, edebiyatına ve folkloruna dair bilimsel çalışmaların başlamasında öncelikle Avrupalı araştırmacıların rolünün büyük olduğu görülecektir. On

dokuzuncu asırda Batı'da başlayan milliyetçi eğilimler, tarihi romantizmin de etkisiyle, beraberinde halka yönelmeyi getirmiş, halka ait olan kültürel değerler popüler bir çalışma malzemesi olmuştur. Batı dünyasında meydana gelen bu eğilim, 150 yıllık bir gecikmeyle de olsa önce Osmanlı devletine ve sonrasında da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçmiştir. On dokuzuncu asrın ortalarına doğru Osmanlı Devletinde “1846 yılında açılan ve 1869 yılında da “Müze-i Humayun” adını alan, Osmanlı'nın halk kültür ve sanatını yansıttığı düşünülen ilk müzesinin açılması da bu eğilimin bir sonucudur”(Öztürkmen 1998). Yine Şinasi'nin “Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye” adlı atasözü derlemesi, Ziya Paşa'nın çalışmalarında âşıklık geleneğine dikkat çekmesi; Tanzimat sonrası halk diline ve edebiyatına olan eğilimin işaretleri olarak dikkat çekmektedir.

Cumhuriyet Türkiye'sinde ise folklor ve Türkoloji alanındaki ilk çalışmaların, sınırlı sayıdaki araştırmacı ve kurum tarafından yapılmak suretiyle başlatıldığını görebilmekteyiz. Bu çalışmalar, kimi zaman şahıslar kimi zaman da kurum ve dernekler kanalıyla yönetilmiş ve yirminci asrın ilk çeyreğinde ancak belli bir birikim meydana getirilebilmiştir. Folklor ve Türklük bilimi ile ilgili terminolojinin de bu ilk çeyrekte yavaş yavaş belirginleştiği görülmektedir. Osmanlı'nın son senelerinde faaliyete geçen ve Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarında da faaliyetlerini sürdüren kurum ve derneklerin halkiyat çalışmalarında rolü büyüktür. Bunlar arasında “II. Meşrutiyet'in ilanından I. Dünya Savaşı sonuna kadar süren İttihat ve Terakki Fırkası iktidarı ile vatansever aydınların kurduğu “Türk Derneği” (1908), “Türk Yurdu Derneği” (1911) ve “Türk Ocağı” (1912) gibi dernekler”(Aça 2008:10) ilk akla gelenlerdir. Aynı zamanda bazı araştırmacıların da halkiyat üzerine çalışmaları dikkatleri çekmektedir. Örneğin Ziya Gökalp, Halka doğru Dergisinde 1913 yılında “Halk Medeniyeti I Başlangıç” adlı bir makale yayınlamıştır. Arkasından Rıza Tevfik'in 1914 senesinde Peyam Gazetesinin ekinde “Folklor-Folklore” adlı bir yazısı çıkmış, yine aynı yıl Köprülü'nün de İdam Gazetesinde “Yeni Bir İlim: Halkiyat; Folklore” adında bir yazısı yayınlanmıştır. Bu çalışmalar, ilk dönemin dikkat çeken çalışmaları olmalarının yanında, aynı zamanda halk bilimi ile ilgili terminolojiyi de belirleyen çalışmalardır. Bu çalışmalar, sonraki senelerde araştırmacılar için yol gösterici olmuş ve bir ilk çıkış olma hüviyetiyle Türk folklor ve edebiyatı tarihindeki değerli yerlerini almışlardır.

Sonraki senelerde karşımıza çıkan Boratav da “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru” adındaki serileri ve “Folklor ve Edebiyat I-II” adlı çalışmaları ile alanın tanımlanmasına ve malzemenin niteliğinin belirlenmesine yardımcı olmuştur. Folklorun kurumsallaşması açısından da Cumhuriyet'in ilk 50 yılında önemli atılımların dikkat çektiği aşikârdır. Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kurulması ve çalışmaları, öncesinde Türk Ocaklarının çalışmaları, Halkevleri ve Köy Enstitülerinin çalışmaları, “Türk Halk Bilgisi Derneği'nin (ilk adı “Anadolu Halk Bilgisi Derneği”) çıkardığı “Halk Bilgisi Mecmuası” ve “Halk Bilgisi Haberleri” (ilk 19 sayı Türk Halk Bilgisi Derneği, 20-124. sayılar arası İstanbul-Eminönü Halkevi tarafından yayımlanan derginin Ocak 1947 tarihli 125. sayısı yine Türk Halk Bilgisi Derneği tarafından çıkarılmıştır.) Türkiye Türklüğünü hemen her yönüyle ele almış, onun iktisadî, sosyal ve kültürel alanlarda aydınlanmasına ve kalkınmasına katkıda

bulunmuştur”(Aça 2008:10). Folklor ve edebiyat çalışmaları üzerine odaklanan yerel ve bölgesel derneklerin, özel ve resmi kurumların da sayılarının çoğalması sonucu 2000’li yıllara gelindiğinde hiç de hafife alınmayacak bir akademik birikim vücuda getirilmiştir.

Bu aşamaya kadarki kat edilen süreç, folklor ve edebiyat üzerinde klasik tarzdaki yürütülen çalışmaların sonucunda oluşturulan bir süreçtir. Bu süreç boyunca pek çok sorunlarla da karşılaşmıştır. Karşılaşılan sorunlar, genellikle kat edilen süreçte araştırma metot ve tekniklerinin henüz tam belirginleşmemesinden kaynaklanan sorunlardır. Folkloristlerin ve Türklük bilimi araştırmacılarının 20. asır boyunca yürütmüş oldukları alan araştırmaları, beraberinde bir metodolojik planlamanın ve uyulması gereken belli başlı ilke ve prensiplerin de oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda Kenneth S. Goldstein’in “*Sahada Folklor Derleme Metotları*” adlı çalışması başlangıç aşamasında zuhur eden açığı giderse de yeterli olmamıştır. İlerleyen süreçte metot, teknik, yol, yordam, kuram, yöntem gibi konularda yeni çalışmaların yerli araştırmacılarca Türkiye sahasına uyarlanarak hazırlanması ihtiyacı belirlemiştir. Günümüzde bu ihtiyacı gidermek için yürütülmekte olan çalışmalara ve araştırmalara halen devam edilmektedir. Metin Ekici’nin “*Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*” adlı eseri ile Lütfi Sezen’in “*Halk Bilimi ve Derleme Metotları*” adlı çalışması ilk akla gelen çalışmalardır. Bunların dışında alana dair yazılmış olan makaleler ve sunulmuş olan bildiriler de mevcuttur. Ancak bütün bu çalışmalara rağmen, folklor ve edebiyat alanında, metodolojik olarak duyulan eksikliğin tamamen kapatılmış olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır.

Diğer yandan kendisini bir eksiklik olarak hissettiren ikinci bir husus ise kuram, kavram ve terminoloji hususudur. Bunun nedeni, konu üzerinde henüz yeterince çalışmanın yapılamamış olmasıdır. Bu alanda “*Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihinin Giriş*” adlı eseri ile Özkul Çobanoğlu ilk akla gelen isimdir. Onun dışında M. Öcal Oğuz “*Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi, Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*” ile S. Çalış, S. Gülçayır, G.Ö. Eker, N. Özdemir ve M. Ekici ile birlikte hazırladıkları “*Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I-II-III*” adlı eserleri ve pek çok makale ve bildirisi ile alana yeni ufuklar kazandıran biridir. Yine yukarıda isimlerini zikrettiğimiz Metin Ekici ve Lütfi Sezen ve isimlerini zikretmediğimiz Gülin Ögüt Eker ve Nebi Özdemir gibi araştırmacılar da burada hatırlanması gereken kişilerdir. Kuram, kavram ve terminoloji üzerine çalışmalarını odaklandırmış araştırmacılarımız olmasına rağmen bu alan, hâlâ üzerinde çalışılmaya muhtaç bir alan olarak ortada durmaktadır.

Buraya kadar Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyet Türkiye’si boyunca yürütülen folklor ve edebiyat alanına dair çalışmalara yüzeysel bir temasla yetindik. Amacımız klasik (eski-geleneksel) yöntemle başlatılan çalışmalar ile son dönemdeki yürütülen çalışmaların sunumlarındaki farklılığı ortaya çıkarmaktır. Klasik tarzdaki çalışmalarda çoğu zaman alana sahaya inilerek derlenen malzemenin analizine dayanılmış ve bu analizler sonucunda kitaplar, dergiler, makaleler ve bildiriler üretilerek araştırmacıların ve alan heveskârlarının takdirine sunulmuştur. Halk edebiyatı ve folklor çalışmalarının bu yöntem ile sunulmasını az önce de

belirttiğimiz gibi klasik bir tarz olarak ifade etme gereği duymaktayız. Çünkü özellikle son çeyrek yüzyılda bilimde ve teknolojiye kat edilen mesafe, akademik çalışmaların sunumunda yeni boyutlar açarak henüz bizce değeri tam takdir edilememiş bir aşamaya gelmiştir. Bilgisayar ve internet teknolojilerinin de devreye girmesi ile geçmiş dönemin klasik tarzı neredeyse ikinci planda kalmıştır. Kitaplar ve dergiler, on beş sene öncesinden internetin sanal ortamına alınmaya başlanmıştır.

Geldiğimiz aşamada artık online (açık) diye tabir edilen yüzlerce-binlerce derginin akademik çalışmaların sunumunda önemli bir görevi icra ettiğini görebilmekteyiz. Uluslar arası camiada da aynı şekilde binlerce akademik derginin internet ortamına aktarılması ile bu dergilerde yayınlanan makaleler milyarlarca insanın takdirine sunulmaktadır. Hangi alandan olursa olsun araştırmacıların bilgisayar ekranlarından dünyayı takip ederek kendi alanına dair olan son çalışmaları görebildiği, çalışmalarını internet ortamı ile bütün dünyadaki araştırmacıların takdirine sunabildiği bir zamanı idrak etmekteyiz. Bu bağlamda gelişen teknolojiye adapte olma anlamında kütüphanelerin veri tabanları, araştırma merkezlerinin, şahısların ve üniversitelerin dergileri online hale getirilmiştir. Bunun yasal boyutları da zaman içerisinde olgunlaştırılmıştır.

Uluslar arası akademik çalışmaların bilim insanlarının takdirine sunulduğu bu türden dergilerin indekslere ve veri tabanlarına girme işlemleri, bu indekslere ve veri tabanlarına başvuru süreçleri, bütün bu işlem ve süreçlerin TÜBİTAK ve Ulakbim tarafından (Türkiye baz alınır) takibi ve onaylanması da yine internetin imkânları dâhilinde yürütülmektedir. Bu imkânlar, akademik çalışmaların önünü açtığı gibi akademik kadrolara atanmadaki en büyük sıkıntıyı ortadan kaldırarak, akademik camianın büyümesine de katkıda bulunmuştur. Akademik kadrolara atanma esnasında karşılaşılan yayın yapma sıkıntısı, bu türden akademik online dergilerin vermiş olduğu hizmetlerle ancak giderilebilmiştir. Eski dönemde matbu dergi yayınlamanın var olan yüksek maliyetleri, ya dergi çıkarmayı imkânsız hale getiriyordu ya da yayınlanan dergilerin az sayıda makaleye yer vermesine neden oluyordu. Online dergilerde ise maliyetlerin çok az olması ve binlerce sayfada yüzlerce makaleye yer verilebilmesi hem akademik camianın önünün açılmasına ve camianın büyümesine hem de büyük bir ihtiyacın karşılanmasına vesile olmuştur.

İnternet üzerinden yapılan sunumların zenginleşmesi, bütün dünyada, bazı internet politikalarını belirleme ihtiyacını doğurmuştur. Bu politikalarda uluslar arası ortaklıklara ve işbirliklerine de gidilmektedir. Bu birliktelik ile devam eden internet dergiciliği ve yayın süreci son on yıla damgasını vurmuştur. Ancak süreç işte tam da bu noktada kilitlenmiş ya da durağanlaşmış gibi görünmektedir.

Burada sözünü ettiğimiz kilitlenme ya da durağanlaşma, sistemin işleyişi ile ilgili değildir. Sistemin sunum tarzı ile ilgilidir. Son on yıldır devam eden internet dergi yayıncılığı, sunu anlamında aynı tarzı sürdürmekte ısrarlı görünmektedir. Bizce internet dergileri bir üst sunum aşamasına çoktan geçmiş olmalıydı ancak maalesef geçilememiştir. Günümüzde halen eski sunum tarzına devam edilmektedir ki bu da aslında, akademik çalışmaların sunumunda

çoktan ulaşılmaması gereken bir aşamaya ulaşılamadığını gösterir. Günümüzde internet dergisi olarak faaliyet gösteren binlerce dergi, aslında dikkat edilecek olursa kâğıdın pdf şekliyle ekrana aktarılmasından bir adım bile öteye geçememiştir. Süreçteki tıkanmayı Amerika'daki, Avrupa'daki ve bütün Asya'daki yayınlanan online dergilerde görebilmekteyiz. Hâlâ internet dergilerinin A-4 kâğıdı benzeri suretiyle makaleler okunmakta ve bu büyük teknoloji 100 hatta 500 sene önceki klasik sunumunu muhafaza etmektedir. Yüz sene önceki bir bilim insanının eline bir dergi alarak okuması ile günümüzde internet üzerinden bir dergiyi okumanın nitelik bakımından hiçbir farkı yoktur. İşte bu durum bizce büyük bir eksiklik. Teknolojinin sunduğu imkânların bir nevi ıskalanmasıdır. İnternet teknolojilerinin gelmiş olduğu seviye ve sunduğu imkânlar dikkate alınacak olursa, sunu anlamında önümüzdeki imkân ve fırsatlar kullanılmamaktadır.

Bizim çalışmamızda işaret ettiğimiz bir “*üst sunu aşaması*” ya da bu aşamaya tekabül eden “*yeni sunu yöntemi*” aslında büyük bir ihtiyaca binaen ortaya çıkmış olan bir üst sunumdur. Makalemizin adından da anlaşılacağı üzere bu sunum tarzı, halk edebiyatı ve halkbilimi alanında yürütülen akademik çalışmaların sunumunda yeni bir yöntem önerisidir. Bu yöntem ile (eğer ki hak ettiği takdiri görürse) akademik çalışmaların da mahiyetinde değişimler yaşanacağı muhakkaktır. Tabii ki biz halk edebiyatı ve folklor üzerine çalışmalarını yürüten akademisyenler olarak makalemizin başlığını da ona göre atma, bu yeni yöntemi de onun üzerinden anlatma ihtiyacını hissettik. Ancak bu yeni sunum tarzı sadece folklor ve edebiyat çalışmalarının sunumunda değil; tıp, mühendislik, mimarlık ve sanat gibi farklı disiplinlerin çalışmalarında da işlev görebilecek ve geleceğe ışık tutabilecek bir sunum tarzıdır. Üstelik getirdiği yenilikler ve değişim sayesinde, kısa sürede var olan makale yazım kriterleri ile online dergi formatlarını da değiştirme kudretine sahiptir. Biz bu yeni sunum tarzının ne olduğunun burada hemen söylenilmesinden önce, önce hangi ihtiyaca binaen ortaya çıktığının anlatılmasından yanayız. Böylelikle yeni sunum yönteminin ne olduğunun ve neden önemli olduğunun anlaşılacağı kanaatindeyiz.

Halk Şiirinde Tür-Şekil Karmaşasına Dair

Bilindiği üzere halk şiirimizde *türü* belirleyen hususlar üzerinde hâlâ tam bir mutabakata varılamamıştır. Türü belirleyen hususlardan biri olan ezginin rolü ise daha bir karmaşık durumdadır. Şeklin ne demek olduğu, türü nelerin belirlediği, şeklin türü oluşturmada bir rolünün olup olmadığı, ezgilerin türe ve şekle etkisinin ne olduğu ya da sadece ezginin türü belirlemede yeterli olup olmadığına dair sarf edilen düşünceler, karmaşaya neden olmuştur. Bu husustaki var olan sıkıntıların günümüzde de devam ediyor olması mevcut çalışmamızın doğmasına neden olmuştur. Bizim yeni sunu yöntemi olan önerimizin sadece halk şiirindeki tür meselesinde değil daha birçok hususta konunun anlatılmasında ve anlaşılmasında hayati bir öneme sahip olacağı kanaatindeyiz. Ancak yeni sunu yöntemine geçmeden önce bu yöntemin doğmasına neden olan *tür* meselesine ve bu mesele ile ilgili yapılan önceki çalışmalara değinmekte fayda vardır. Çünkü bu çalışmalar günümüze kadar klasik yöntemlerle yapılmış olmaları nedeniyle çözüm noktasında eksik

kalındığına inandığımız çalışmalardır. Bu klasik çalışmaların yeni sunu yöntemimizle daha doğru ve anlaşılır sonuçlara ulaştırılacağı kanaatini taşımaktayız.

Tür meselesi üzerine bu güne kadarki yapılan çalışmalar incelendiğinde burada yöntemden kaynaklanan bazı sorunların öne çıktığını görebilmekteyiz. Yöntem ya da metot kavramlarını kısaca, doğru bilgiye ulaşmak adına bilimsel araştırmaların yürütülme şekilleri olarak tanımlarsak, bu husustaki bazı eksiklikler, konunun çözülmesini de engellemiş olabilir. Metodolojik çalışmalarda amaç, daha az masrafla ve kısa bir zamanda, doğru bilgiye ulaşmaktır. Tabii ki bu ifadelerden konu ile ilgili bu güne kadar metodolojik çalışmaların henüz yapılmadığı kanısı çıkarılmamalıdır. Metodolojik bazı eksikliklerin var olduğu sonucuna ulaşılmalıdır. Bu nedenle Öcal Oğuz, *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam* adlı kitabında, tür ve şekil mevzusunu hâlâ (2001:8) “*belalı konulardan biri*” olarak tanımlamaktadır.

Tür, şekil ve makam konusu üzerindeki sıkıntılara dönecek olursak, ilk dikkatlerimizi çeken hususun, halk şiir varlığımızın sınıflandırılmasında ve anlamlandırılmasında karşımıza çıktığını göreceğiz. Asırlar süren bir geçmişe sahip olan şiir külliyyatımız acaba hangi özelliklerine ve karakterlerine göre doğru bir şekilde tasnif edilmeli ve bu tasnif acaba nasıl en doğru bir şekilde anlatılmalıdır? Konuya dair yapmış olduğumuz çalışmalarda, bu güne kadar vücuda getirilmiş olan kitaplar, makaleler ve bildiriler okunmuş; tür ve şekil hususunda bir miktar kanaate ulaşılmış ancak makam üzerinde hâlâ sağlıklı bir kanaate ulaşılamamıştır. Kaldı ki tür, şekil ve makam ile ilgili yapılan çalışmalarda da araştırmacıların çoğunun benzer durumda oldukları görülmekte hatta tür ve şekil hususunu dahi karıştıranlara denk gelmektedir.

Halk şiirimizde tür ve şekil üzerine çalışmaları bulunan M. Öcal Oğuz’dan bu aşamada bahsedilmesi gerekir. Onun “*Türk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*” adlı çalışmasında da konuya dair ulaştığı sonuç “*Bu tasnif ve değerlendirmeye, halk şiirindeki tür ve şekil meselesini çözmüş olduğumuz düşünce ve iddiasını taşımıyoruz*” (Oğuz 2001: 20) şeklindedir.

A. Talat Onay’ın “*Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i*” adlı eserinin girişinde “*Daha eksiksiz ve tam bir eser ortaya koymak dilini, soyunu sevenler için bir borçtur*” (Onay 1996: 4) demesi aynı kanaatten ötürüdür. Onay, eserinde Türk şiirinin bazı örneklerine yer vermiş ve onlara istinaden bazı yapısal kurallara ulaşmayı murat etmiştir. Onun eseri bu alanda yazılan ilk eserdir. Üstelik oldukça kapsamlı ve ayrıntılıdır ancak tür, şekil ve makam konusunda son söz olamamıştır. Çünkü eserinde türü ve şekli tam olarak ayıramamış, makamsal analizlere gidememiştir. Destan, ninni, tekerleme gibi daha çok türe girmesi gereken şiirleri şekil içerisinde sınıflandırmıştır (Onay 1996:71).

Bu bağlamda tarihsel sıralamaya göre A. Talat Onay’dan sonra dikkatlerimizi çeken ikinci şahsiyet Hikmet İlaydın’dır. Hikmet İlaydın’ın 1947 yılında yazmış olduğu “*Türk Edebiyatında Nazım*” adlı eseri, tür ve şekil hususunda bilgiler içermektedir. İlaydın eserinde, Türk halk şiirinde şeklin “dış”a, türün ise “iç”e taalluk eden hususlar olduğunu ifade eder. Bu

husus eserde “*Geniş manasıyla dil, üslup, kompozisyon ve nazım özellikleri dışıdır*” (İlaydın 1947:6) şeklinde geçmektedir. “*İç ise bir sanatçının anlattığı, duyduğu şeylerdir*” (İlaydın 1947:6) diyerek türü işaret etmiş ve onu nelerin oluşturduğunu söylemiştir. Tür meselesini izah ederken o da açıklama ihtiyacı duyarak, şiirin zihnimize bıraktığı anlam, ruh ve duyguya atıflarda bulunmuştur. Yani aslında buradaki ifadesinde İlaydın, türün oluşmasında bestenin-makamın da önemli olduğuna değinmektedir. Muhtemeldir ki bu hususa ortak olarak P. Naili Boratav, “*Folklor ve Edebiyat*” adlı çalışmasının birinci cildinin “*Halk Edebiyatında Tür ve Biçim Sorunu Üzerine*” başlıklı yazısında benzer şekilde, türün anlaşılması için anlatı ortamındaki hissiyata dikkat çekmiştir (Boratav 1982:156). Ancak Boratav’ın şekil ile ilgili tespitlerine ezgiyi de dâhil etmesi günümüz araştırmacılarınca kabul edilen bir görüş değildir (Boratav 1982:156). Halk şiirinde şekil denilince anlaşılması gereken üç husus vardır onlar da “*kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi (mısra, beyit veya dörtlük sayısının azlığı veya çokluğu) olabilir*” (Oğuz 2001:15). Bunların dışında bestenin de biçime dâhil edilmesi hatadır.

Tür ve şekil üzerine Türk şiirinde biçimin olmadığına dair farklı bir görüş ise Dizdaroğlu’ndan gelmiştir. Hikmet Dizdaroğlu “*Halk Şiirinde Türler*” adlı çalışmasında “*halk şiirinde nazım biçimi yoktur, tür vardır*” (Dizdaroğlu 1969:46) demektedir. Onun bu kanıya ulaşmasında cönkler ve mecmualardan edindiği izlenimin etkili olduğu düşüncesi Boratav tarafından dile getirilmiştir (Boratav 1982:156). Dizdaroğlu, incelemiş olduğu cönklerdeki şiirlerin, hiçbir şekil ve tür özelliklerine uyulmaksızın, başlıklarının rastgele bir şekilde verilmiş olmasından hareketle, halk şiirinde nazım biçimi yoktur sonucuna kilitlenmiştir. Ancak devamında türün belirlenmesinde bestenin-ezginin önemli bir rolü olduğunu belirtmesi önemlidir.

Sonuç olarak yukarıdaki tanımlama ve açıklama girişimlerinin birbirleri ile çelişkili olabildikleri rahatlıkla söylenebilmektedir. Halk şiirimizde tür ve şekil ile ilgili bu muhtelif görüşler neticesinde, ezginin türün belirlenmesinde kilit bir rol üstlendiği görülmektedir. Ezginin şiir türleri üzerindeki var olan belirleyiciliği tam anlayamadığı için tür ve şekil konusunda sıkıntılı açıklamalara gidilmiştir. Köprülü’nün de ifadesiyle ezgi, beste, makam, name, teganni ya da hava diye de tarif edebileceğimiz şiirdeki “*mâhiyet-i mûsiki*”; *mani, türkü, varsağı, türkmani, koşma, semai, ilahi gibi nevilerin birbirinden ayrılmasında önemli bir ayraç olarak durmaktadır. (...) “Halk şairlerinin mani, koşma, türkü, türkmani, varsağı ilh ... gibi nevilerin arasındaki fark, kısmen şekil’lerine ve daha ziyade mâhiyet-i mûsikilerine yani beste’lerine aittir. Bunlardan mesela türkü Türklerin, türkmani Türkmenlerin, varsağı Varsakların hususi besteleriyle söylenen parçalarıdır”*(Köprülü 1981:321). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bestenin türü belirlemedeki konumu daha da öne çıkarılmaktadır. Ahmet Talat Onay, “*Halk şiirlerini tetkik ederken yalnız eşkâl ve enva’ı, yani bu şiirlerin şekil ve mevzua göre arz ettikleri tenevvuatı değil, aynı zamanda teganniye de nazardan uzaklaştırmamak lazım geldiğinden edebiyat kitaplarındaki noksanın başlıca sebebinin burada bu noktada aramalıdır*” (Onay 1996:3)diyerek o da bestenin önemine vurgu yapmıştır. Öcal

Oğuz bu ortak görüşü destekler mahiyette (2001:15) “nazım türlerinin birbirinden ayrılmasında ise iki temel unsurun konu ve ezgi olduğunu” kabul ettiğine dair ifadeler kullanmıştır. Tabî ki buraya kadar özetlemeye çalışmış olduğumuz tür, şekil ve makam üzerine söylenmiş ve kabul edilmiş düşünceler, her zaman istisnai durumlar karşısında hâlâ savunmasız durmaktadır. Bizim için burada önemli olan husus, tür ve şekil konusunun izahında yaşanan sıkıntılardan ezginin kullanılarak nasıl halledileceği meselesidir. Yoksa halk şiirimizin yapısal analizlerine salt metinler üzerinden gidilmesi değildir.

Buraya kadar verilen örnekler göstermiştir ki tür ve şekil mevzusu sadece yazı ile anlatılarak açıklanabilecek bir mevzu değildir. Halk şiirimizdeki tür, şekil ve ezgi üçlüsünün metinler yoluyla anlatılmasının yanında, canlı örneklerinin de verilerek anlatılanları destekleyeceği bir sunu imkânının oluşturulması gerekmektedir. Çalışmamızın kurgusu bu yeni sunu imkânının ne olduğunu anlatmaya yöneliktir.

Aldığımız örneklem gereği çalışmamız daha çok türlerin anlaşılmasında makamın-ezginin yeri hususuna odaklanmaktadır. Halk edebiyatı çalışmalarının sunumunda “ezgi” hususu bize ilham olmuş, yeni bir sunu yöntemi fikrinin doğmasına da neden olmuştur. Halk şiirimizdeki türlerin tespitinde musikinin yerinin gün geçtikçe daha iyi anlaşılması, çalışmamızın doğru bir istikamette olduğuna da ayrıca bir delildir. Bu da doğal olarak akademik çalışmalarda ezginin de aktarılacağı bir çoklu anlatı imkânına sahip, yeni bir sunu yönteminin oluşturulması gerektiğini göstermektedir. Ancak bizim bu yeni sunu yöntemi olarak kurguladığımız sunu aşamasına geçilememiş olması, çalışmaların sadece metin boyutunda kalması, halk şiirimizdeki melodik yapının dahi anlaşılmasını olanaksız hale getirmektedir. Hatta âşıklık geleneği çerçevesinde “klasik müzikte olduğu gibi ‘makam’ ve ‘beste’lerin var olup olmadığı”(Çobanoğlu 2000:27) bile bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Halk Şiirinde Ezgi Karmaşasına Dair

Halk edebiyatına dair yazılmış olan kitap ve makalelerde karşılaştığımız bir son ifade tarzı vardır ki bu ifade tarzı bizi çalışmalarımız boyunca hep müşkül durumda bırakmıştır. Bu son ifade tarzı, genellikle halk şiirimizdeki türlerin açıklanması esnasında kullanılan bir yargı cümlesi haline gelmiş, bir son ifade şeklidir. Bu son ifade şekli karşımıza hep “kendisine has bir musikisi vardır”, “kendisine özgü bir ezgisi vardır”, “kendisine özgü bir namesi vardır” ve “kendisine özgü bir makamı vardır”, havası vardır, edası vardır, söyleniş şekli vardır ifadeleriyle ve daha da çoğaltabileceğimiz şekillerde çıkmaktadır. Peki, acaba bu kendisine has olan ezgi, musiki, name, makam nasıldır? İşte buradan sonrasını kitap ve makalelerde görmek mümkün değildir. Göremediğimiz için de çoğu zaman tür, şekil ve makam mevzusu, aklımızda muğlâk bir tanımlama olarak kalmaya devam etmektedir.

Buraya kadar tür ve şekil hususundaki karmaşadan söz etmiştik ancak aynı karmaşanın halk şiirimizdeki musikide de yaşanmakta olduğuna pek değinmemiştik. Bu bağlamda halk musikisindeki terminolojinin tespiti ve sınırlarının belirlenmesinde de benzer bir karmaşanın

yaşandığı görülmektedir. Günümüzde hâlâ bu alanın aydınlatılmamış olması, bir gecikmişliğe işaret etmektedir. Savaş Ekici “*Akademik İncelemeler*” adlı dergide yazmış olduğu “*Türk Halk Müziğinin Melodik Yapısının Adlandırılması Konusunda Düşünceler (Ayak, Makam ve Dizi Kavramları)*” adlı çalışmasında (2009:22) “Türk müziği konusunda en yoğun ve ciddi çalışmalara bakıldığında Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki 45-50 yıllık dönem içerisinde yapıldığı görülmektedir. Bu dönemin sonrasında 1975 yılında açılan ilk Türk müziği okulu, Türk müziği eğitim ve öğretimi açısından atılan oldukça önemli ve büyük bir adımdır” diyerek bu gecikmişliğe dikkat çekmektedir. Makalesinde de geçtiği üzere *ayak*, *makam* ve *dizi* kavramları üzerindeki meydana gelen ihtilafı gidermeye çalışmıştır. Ekici’nin bu ihtilafın kaldırılmasını zaruri görmesi aynı zamanda makalemizin çıkış nedenini de oluşturmaktadır. Ekici bu hususu (2009:30) “*Aslında konunun icrası ve icracılığı yönünden bakılacak olursa bu kurallara veya ses dizilerine bir ad vermek ya da vermemek o kadar önem taşımamaktadır. Fakat konunun eğitim yönü düşünüldüğünde, bu kurallara bir ad vermek veya bir kalıp oluşturmak son derece gereklidir. Çünkü bu yapılmazsa konunun eğitimini veren kurumlar arasında ortak bir terminoloji oluşturulamayacağı gibi konuyu her anlatan da kendi bilgisi ölçüsünde yine bir ad verecek ve böylece bu gün olduğu gibi aynı konular değişik adlarla anlatılacaktır*” şeklinde izah ederek konunun öğretilmesinde ve anlaşılmasında yaşanan ve ileride de yaşanmaya devam edecek olan sıkıntılara işaret etmiştir.

Özkul Çobanoğlu da “*Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan türü*” adlı çalışmasında konuya temas etmektedir. Çobanoğlu’na göre halk müziği üzerinde meydana gelen yanlış algıda, Köprülü’nün ileri sürdüğü görüşlerin rolü büyüktür. Köprülü’nün görüşlerinin sonraki araştırmacılar tarafından benimsenmesi, yanlış algının da devam etmesine neden olmuştur (Çobanoğlu 2000). Çobanoğlu’nun aktardığına göre Köprülü, nihayetinde “*koşmaların bir âşık havası veya bestesi ile söylendiği*” kanaatine ulaşmıştır (2000:27). H. Dizdaroğlu, A. Talat Onay, İ. Ozanoğlu ve R. Tevfik Bölükbaşı da bu kanaati referans olarak kabul eden araştırmacılarımızdır. Burada varılan ortak nokta, koşmaların tek ve ortak bir ezgi ile söylendiğidir. Ancak bu görüşe Çobanoğlu katılmaz. Çobanoğlu, Ozanoğlu’nun 1940 yılında hazırladığı “*Âşık Edebiyatı*” adlı eserindeki kendi tespitinde (2000:28) “*Koşmaların tenevvü ve tevsiminde vezin kafiye ve şekilden ziyade mevzu ile ilgili teganni tarzı esastır. Bu itibarla koşmalara Kerem, Garip, Köroğlu gibi isimler verilmektedir ki bunların her birinde beste ile küfte (güfte) arasında sıhriyet aranmalıdır. 24 tarzda teganni edilebilen koşmaların inşadı divan ve emsali hükümlerine tabidir*” demesinin önceki görüşünü yalanladığını ileri sürer. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere sadece koşma türüne has olan 24 ezgi türü mevcuttur. Bu durumda sadece koşma nazım şekli için *kendisine has bir ezgi* tabirini kullanmak ne kadar doğrudur? Özünde melodiye dayanan bütün bu ezgilerin birbirinden farkı, akademik makale ve kitap sunumlarında yazıyla nasıl anlatılabilecektir? Ya da bu güne kadar acaba aktarılabilmiş midir?

Ezginin tür ve şekil konusundaki önemine dair bazı görüşlere daha önce de değindiğimiz için burada onları tekrar etmiyoruz. Ancak bu hususa dair adını zikretmediğimiz

pek çok müzikoloğun, akademisyenin ve alan meraklılarının da değerli çalışmalarının bulunduğunu görmekteyiz. Halk müziğimizin melodik yapılandırmasına dair yapılmış çalışmalardan önemli gördüklerimizi sıralarsak; Onur Akdoğu (Türk Müziğinde Perdeler ve Türk Musikisi Nazariyatı), Nejat Birdoğan (Notalarıyla Türkülerimiz), Mustafa Hoşsu (Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı), M. Ekrem Karadeniz (Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları), Mehmet Özbek (Folklor ve Türkülerimiz), Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları (Türk Halk Ezgileri) gibi eserlerin dışında Fahrettin Kırzıoğlu, Süleyman Şenel, Şeref Taşlıova, Nida Tüfekçi, Mehmet Özbek, Ensar Aslan, Yalçın Tura ve Ayhan Zeren'in bu husustaki makale ve bildirimlerinin olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Tabii ki bu isimlerini saydığımız kişilerin dışında da konuya temas edenler olmuştur ancak hepsini buraya almamıza konumuz gereği ihtiyaç ve imkân yoktur.

Yukarıda isimlerini ve çalışmalarını sıraladığımız kişilerin üzerinde durdukları ortak hususlar; halk müziğimizdeki melodik yapılanmanın, makam, beste, dizi, ezgi, tavır, tarz ve ayak kavramları etrafında dönmekte olduğudur. Halk şiirimizde tür ve şekil hususunda olduğu gibi halk müziğimizin terminolojisinin belirlenmesinde, sınıflandırılması ve tanımlanmasında da benzer bir karmaşanın sürdüğü, yukarıdaki isimlerin çalışmaları incelendiğinde görülmektedir. Halk müziğine dair yapılmış olan tahlillerdeki bu karmaşa, halk şiirlerimizin besteli olarak icra edilmesine farklı şekillerde yaklaşılmasından ortaya çıkmaktadır. Öcal Oğuz, bu hususu şu şekilde özetlemektedir: “*Makamlar konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalarda şiirle meşgul olanlar ezginin, müzikle meşgul olanlar şiirin kendilerini doğrudan ilgilendirmedini düşünmüşlerdir. Böylece de makamlar konusunda yapılan çalışmalar, makam adı tespit edilmesi ve âşıkların beste yapmadıkları hükmüne varılması noktasında kalmıştır*”(Oğuz 1990:25). Bu saptamada işaret edilen husus, müzikologların konuya sadece müzikalite bağlamında yaklaşırken Türkologların ise konuya sadece şiir üzerinden yaklaşmakta olduklarına dairdir. Bu kapsamlı olamayan hatalı yaklaşım tarzı da sonuç itibarıyla konunun eksik yönleri ile yansıtılmasına neden olmaktadır. Buradan anlaşılabilir, halk şiirimizdeki beste ile güftenin arasındaki var olan uyumun ıskalandığıdır.

Halk şiir türlerimiz Batı'nın aksine, bir beste ile terennüm edilmek maksadıyla oluşturulmaktadır. Yani bu bağlamda şiirimiz söz konusu olunca söz ile musiki bir bütündür. Bu musiki de Özkul Çobanoğlu'nun belirttiği üzere, şiirdeki konunun türüne göre değişebilmektedir. Örneğin bir ağıt koşma ile bir güzelleme koşma aynı makam içinde icra edilmemektedir. Koşma türkülerde işlenen konulara göre ezgiler değişebilmektedir. Farklı ezgilerle seslendirilen koşmalar bundan dolayı Acem koşması, Kerem koşması, Kesik Kerem koşması, Koşma şarkı, Gevheri koşması, Ankara koşması, Topal koşma vb. gibi farklı isimler alırlar. Aynı ezgi ile ama farklı sözler ile söylenen türkülerimiz olduğu gibi, aynı sözler ile ama farklı ezgiler ile söylenen türkülerimiz de vardır.

Doğan Kaya “*Anonim Halk Şiiri*” adlı eserinde (1999:211) “*Ezgiye güzellik sağlayan türkü sözleri, müzikte gaye değil araçtır*” diyerek asıl olanın ezgi olduğunu öne sürmüştür. Ezgilerimiz de kendi içerisinde ritimli (usullü-kırık havalalar), serbest ritimli ve karma ritimli

ezgiler şeklinde sınıflandırılabilir (Kaya 1999:214). Halk şiirimizdeki işlenen konulara göre âşıklarımız; ağıt, koçaklama, methiye, güzelleme, ninni gibi türlere, asırlar içerisinde bazı makam türlerini uyarlayarak günümüze kadar taşımışlardır. Yani her şiir türünün kendisine has bir ezgisi ve ritmik yapısı, asırlar süren süreçte oluşturularak kabul görmüştür. Geleneksel halk müziği tabiri de bu istikamette ortaya çıkmıştır. Aksi takdirde Öcal Oğuz'un da ifadesiyle (1990:27) “Ezgisi ve ritmik yapısı itibariyle Gülebeyi, Kocanene, Süsenber ile ölümü; Zarıncı, Diligam, Civanöldüren ile bahtiyarlığı; Göğçe Güzellemesi ile yığıtlığı anlatmaya imkan yoktur. Böyle bir teşebbüs, âşıkların ifadesiyle «ölü evinde gülüp, düğün evinde ağlamaya» benzer”.

Bizim için sıkıntılı olan husus ise bu aşamada başlamaktadır. Halk edebiyatındaki türleri, özellikle halk şiirindeki türleri, kitap çalışmalarımızda, ulusal ve uluslar arası hakemli dergilerde yayınlanan makalelerimizde yeterince izah edemediğimiz kanaatindeyiz. Çünkü işin müzikaliteye dayanan yönüne dair yeterince açıklayıcı örnekleri, klasik yöntemle oluşturmuş olduğumuz dokümanlarla verememekteyiz. Şiir türlerimizi belirleyen ezgilerin neler olduğunu, birbirlerine göre farklılıklarını yazı ile anlatamamaktayız. Halk şiir geleneğimizin icra şekillerinin, günümüz nesillerince tam bilinmemesi ise işi daha da sıkıntılı bir hale sokmuştur. Bugün halk müziği alanına dair çalışma yapan araştırmacılarının eserlerini incelerken konunun sadece yazı ile anlatılarak izah edilebileceği inancından artık vazgeçilmelidir.

Yeni Sunu Yöntemimiz

Geleneksel halk müziğimizde sayıları yüze yaklaşan makam türünün mevcut olduğu unutulmamalıdır. Üstelik bu makamlar, bölgesel ve kültürel farklılıklar nedeniyle kendi aralarında farklı farklı ezgilere de sahiplerdir. Birbirinden farklı olan bu ezgiler ise mahalli sanatçıların kendilerine has olan tavırlarından dolayı daha da farklılaşarak değişebilmektedir. Bizler ise bu farklılığı ve zenginliği akademik çalışmalarımızda sadece metinlerle ifade etmeye çalışmaktayız. Yani çağın olanaklarını devreye sokarak bu zenginliği ifade etmenin yolunu ya da yollarını bulamıyoruz. Özellikle internet ortamından yayınlanan uluslar arası hakemli dergilerde, halk müziğindeki bu ifade zenginliğini daha rahat izah edebilme imkânı oluşmuşken, bu imkânı görememekteyiz. Teknolojinin sunduğu olanakları, bu türden konuların izahında kullanmakta hâlâ geri kalmaktayız. Anlaşılacağı üzere son on yıldır kullanımı gittikçe artan online dergicilik çalışmaları, bizim yeni sunu yöntemimizin de en önemli dayanak noktasıdır. Ancak bizim yeni sunu yöntemimize cevap verebilmesi için şu andaki kullanılan şekilden farklı olmalıdır.

Günümüzdeki online dergicilik sistemleri incelenecek olursa, bir güzelleme türküsü ile bir ağıt türküsünün, bir ninninin, bir koçaklamanın birbirlerine göre farkının, müzikalite olarak ifade edilemediği görülecektir. Eski dönemin matbu çalışmalarında olduğu gibi günümüzün online dergilerinde de yazıyla anlattıklarımız melodik bir veriye dönüşmediğinden, okuyucular aradaki farkların neler olduğunu hiçbir zaman anlayamamaktadırlar. Üstelik

online dergilerde yayınlanan makalelerin bütün dünya halk bilimcilerinin kullanımına açık olduğunu düşününce, iş daha da vahim bir hale gelmektedir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse, bizim artık müziği, sesi ve görüntüyü akademik makalelerimize (internet ortamındaki) sokmanın zamanı gelmiştir ve hatta geçmektedir. Türkoloji çalışmalarının internet ortamındaki uluslar arası hakemli makale sistemlerine girmesinden yaklaşık on sene geçmiş olmasına rağmen, bu gelişmiş teknolojinin imkânları göz ardı edilerek, sıradan bir matbu dergi seviyesinde faaliyet göstermeye devam edilmemelidir. Günümüzde internet ortamındaki bir makale ile masamızın üzerinde duran bir dergideki makalenin nitelik açısından hiçbir farkının bulunmaması bir handikapıdır. İşte bu durum biraz akıl kurcalamasına ve bazı yeni yöntemlerin artık faaliyete geçirilmesi fikrinin zaruri olarak öne çıkmasına neden olmaktadır. En azından internet ortamındaki dergilerimizin sahip oldukları arayüzler (makale takip sistemleri) bu anlayışla yeniden düzenlenmelidir. Böylelikle makalelerimizde izah etmekte sıkıntı çektiğimiz hususları, çok daha az kelime ile sarıh bir şekilde anlatma imkânımız olacaktır. Anlatmak ve açıklamak istediğimiz konuların izahında da daha başarılı olunma fırsatı yakalanacaktır. Tabii ki aynı zamanda anlatılanları da daha iyi anlama ve idrak etme şansımız olacaktır.

Makalemizin ortaya çıkmasındaki asli neden unutulmamalıdır ki içine düşmüş olduğumuz çıkmazlardır. Halk edebiyatı derslerinde öğrencilerimize tür, şekil ve özellikle makam hususunu izah etmekte yaşadığımız sorunlar, aynı zamanda bu konulara dair yaptığımız akademik çalışmalara da yansımış, konunun izahında acziyete düşülmüştür. Karşımızda duran modern dönemin bilgi teknolojileri ise bu noktada çözüm olarak kullanılmalıdır. Yeni yöntem önerimiz, bu teknolojinin haldeki şeklinden ziyade daha nitelikli bir kullanımı anlamına gelmektedir. Önerimiz, makale çalışmalarımızda çoklu sunu imkânını bize sunacak olan yeni formatlı online (açık) dergi sistemlerinin oluşturulmasına endeksli bir yöntem önerisidir.

Yeni yöntem önerimiz, iki aşamalı bir geçiş sürecine endeksli dir. Bu geçiş süreçlerinin ilkinde, internet dergilerinin ara yüzleri ve yazılım türleri yeniden oluşturulmalıdır. Bu yeni dergi sistemi, online dergiler için yeni bir format anlamına gelmektedir. Kendimizce bu türden online dergilere “Görüntü ve Ses Destekli Açık Dergi Sistemi” demeyi uygun bulmaktayız. Buradaki görüntü ifadesinden resim ya da fotoğraf anlaşılmalıdır. Biz buradaki görüntü ifadesini hareketli videolar için kullanmaktayız. Ses, derken de ses kayıtlarını ifade etmekteyiz. Geçiş süreçlerinin ikinci aşaması ise yeni formatlı dergi sistemimizde yayınlanacak olan makalelerin yenilenmiş şekil ve içerik özelliklerinin oluşturulması olacaktır.

Günümüzde kütüphanelerin envanterlerindeki kitapları yavaş yavaş online kitap hizmetlerine taşımakta olmasını, yüzlerce kitabın tıpkı suretlerinin el bilgisayarlarında taşınmaya başlanmasını hatta sesli kitapların piyasalarda giderek rağbet görmesini ve son olarak akademik dergilerin de online hale gelmesini şu an için yetersiz görmekteyiz. Çünkü bu geline nokta aslında çoktan geçilmiş olması gereken bir noktadır. Bu seviye yeterli

değildir. Online kitaplar dâhil olmak üzere, internet ortamındaki bütün akademik çalışmalar, görüntü ve ses ile desteklenebilecek yeni bir açık dergi sistemine kavuşturulmalıdır.

Biz akademisyenler, bütün dünyayı (akademik bilgi üretimi anlamında) internet ortamından takip edebildiğimiz şu zamanda, ne yazık ki bu takibi hâlâ sadece yazı üzerinden yapabilmekteyiz. Amerika'daki, Avrupa'daki ve Asya'daki halk bilimi çalışmalarını ses ve görüntü destekli olarak maalesef görememekteyiz. Bu nedenle de daha verimli bir karşılaştırma yapma imkânından da mahrumuz. Sosyal medyanın video paylaşım siteleri ise bu türden bir akademik ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Üstelik hemen belirtmek gerekir ki bu türden videoların akademik anlamda bir dayanağı da yoktur. Bir bilim adamının hassasiyeti ve bilimselliği ile oluşturulan ses ve görüntülerin yanında, bu türden kaynağı, kültürü ve milliyeti ne olduğu belli olmayan kayıtlara biz akademisyenlerin itibar etmesi en başta hata olacaktır.

Makalemizde seslendirilen ve şu anda dünyanın hiçbir ülkesinde uygulanmaya başlanmayan bu yeni yöntemin sağlayacağı olanaklar sadece Türkoloji alanında değil diğer bütün disiplinlerde de yüksek bir ifade imkânını oluşturacaktır. Bu yeni yöntem, internet teknolojilerine giren bir husus olduğu için işin teknik boyutuna burada girmeyi düşünmüyoruz. Ancak günümüzün teknolojik imkânları düşünüldüğünde de bu yeni formatlı internet dergi sistemlerinin (Görüntü ve Ses Destekli Açık Dergi Sistemi) oluşturulmasının çok da zor olmadığı kanaatindeyiz. Yeni yöntem olarak ileri sürdüğümüz modelin uygulanma kriterlerine geçmeden önce, günümüzde kullanılmakta olan erişime açık dergi sistemlerinin kuruluş serüvenine kısaca bir göz atmayı yerinde bulmaktayız.

Açık Dergi Sistemleri Tarihçesi

Görüntü ve ses destekli bu yeni internet dergi sistemi ile ilgili şu anda ne ülkemizde ne de dünyanın bir başka köşesinde verebileceğimiz bir örnek yoktur. Özellikle son on yıl içerisinde akademik dergilerin internet ortamına hızlı bir şekilde taşındığını idrak etmekteyiz. Bu sayede daha hızlı ve masrafsız bir şekilde akademik verilerin karşılaştırılması ve doğru olan bilgiye ulaşılması yolunda büyük bir mesafe kat edilmiştir. İnternetin sağladığı olanaklar kısa zamanda fark edilerek bu türden çalışmalar desteklenmiştir.

OJS (Open Journal Systems) şeklinde günümüzde kısaltılarak da ifadesini bulan sistem, bu aşamaya gelene kadar evrimsel bir süreci takip etmek zorunda kalmıştır. Open Journal Systems diye bilinen ve Türkçe ile "Açık Dergi Sistemleri" denen bu yapının ortaya çıkış hikâyesine göz atmak gerekirse, bu sürecin 2000'li yıllara doğru başladığını görmekteyiz. 2000'li yılların arifesinde bütün dünyada özel şirketlerin bilgi bankaları oluşturup bunları da ticari bir meta olarak yüksek fiyatlara ve belli süre sınırlamaları ile bilgi merkezlerine ve kamu kurumlarına (özellikle üniversite ve araştırma merkezlerine) satmaları, OJS denen sisteme giden yolu açmıştır. "Kamu kaynakları ile oluşturulan bilimsel ürünlerin ticari bir metaya dönüşmeden yine kamunun yararına kullanılmasını sağlamak için bilim insanları ortak bir girişimde bulunmuşlardır. Söz konusu girişim ticari kuruluşların keyfi fiyat

artışlarının ve tekelleşmenin önüne geçmenin yanı sıra, bilimsel bilginin gerçek sahiplerine engelsiz bir bilgi paylaşım ortamı yaratmaktır. Bu girişimin ilk adımları Stevan Harnad'ın bilimsel eserlerin geleneksel yayınların yanı sıra ftp aracılığıyla dağıtılması ya da webde yayınlanması önerisiyle yaşam bulmuştur” (Odabaş 2012:356). Akademik çalışmaların ilk kez sanal ortama aktarılması gerektiği fikri kısa zamanda akademik dünyada ses getirmiş ve bu yönde toplantılar düzenlenmeye başlanmıştır. Bu bağlamda 2001 senesinde kabul edilen ‘Budapeşte Bildirisi’ni bir dönüm noktası olarak kabul etmemiz gerekir. Bu bildiri Budapeşte’de düzenlenen bir toplantı sonucunda oluşturulup dünyaya ilan edilmiştir. “Toplantı üyeleri bilimsel iletişim sürecinin etkinliğini artırmaya yönelik çözüm stratejisi geliştirmek üzere bir araya gelmiştir. Toplantı sonrasında bir bildirge yayımlanmıştır. Bildirgede bilimsel araştırmaların kaydedilmesi, arşivlenmesi, bilim dünyasının haberdar edilmesi ve engelsiz olarak kullanılabilmesi ilke olarak benimsenmiştir” (Odabaş 2012:356-7). Alınan bu kararlar bilim camiası için önemli bir ilk adım olmuştur. Ancak çalışmaların ikinci ve sonraki adımları da kısa zamanda gelecektir. “Budapeşte toplantısının ardından 2003 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nde açık erişim yayıncılığın geliştirilmesine yönelik bir toplantı düzenlenmiş ve toplantı sonunda Bethesda Bildirisi yayınlandı. Aynı yıl benzer bir toplantı Berlin’de yapıldı ve Berlin Bildirgesi adıyla bir takım ilkeler benimsendi”(Odabaş 2012:357). Bu toplantılar sonucunda oluşan bildirimlerde de bilimsel yayınların açık erişimine dair ilkel kararlar varılmasının yanında, yayıncı ve yazarların hakları da belirlendi.

Bu çalışmaları ve toplantıları kısaca bir toparlarsak; “Budapeşte Açık Erişim Girişiminin ardından birkaç yıl içinde açık erişimle ilgili birçok bildirge yayımlandı. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Budapeşte Açık Erişim Girişimi - 14 Şubat 2002.
- Bethesda Açık Erişim Yayıncılığı Bildirgesi - 20 Haziran 2003.
- Berlin Fen Bilimleri ve İnsani Bilimlerde Bilgiye Açık Erişim Bildirgesi - 22 Ekim 2003.
- BM Bilgi Toplumu Dünya Doruk Toplantısı Bildirgesi - 12 Aralık 2003.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Kamu Destekli Araştırma Verilerine Erişim Bildirgesi - 30 Ocak 2004. (Türkiye de dahil 34 ülke tarafından imzalandı. Eylül 2005’de OECD sadece araştırma verilerinin değil literatürün de açık erişime dahil edilmesini kararlaştırdı.)
- IFLA Bilimsel Literatüre ve Araştırma Dokümantasyonuna Açık Erişim Bildirgesi - 24 Şubat 2004” (Tonta 2006:2-3).

2005 senesine gelindiğinde çalışmaların artık olgunlaşmış ve açık erişim hususunda dünya bilim insanlarının ortak bir kanaate de ulaşmış olduğu görülecektir. Bu hususta Amerika’da ve Avrupa’da çeşitli yasal düzenlemelere de gidilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde 2006 yılında hazırlanan ‘Federal Araştırmalara Kamu Erişim Yasası’ açık erişim hususunda önemli bir adım olmuştur(Odabaş 2012). Açık erişim şeklinde adını duyuran ve OJS denen yapılanmaya giden süreç kısaca bu şekilde özetlenebilecek bir başlangıca sahiptir. Bu başlangıçtan sonra ise her ülke kendi internet sistemlerini geliştirerek

akademik veri tabanlarını oluşturmuş ve bu veri tabanlarını ulusal ağ yolu ile uluslar arası veri tabanlarının hizmetine açmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu süreçte rehber ve öncü olan kuruluşlar olarak üniversiteleri ve kütüphaneleri görmekteyiz.

Açık erişimi tanımlamak gerekirse Budapeşte Açık Erişim İlkelerine bir göz atmak yeterli olacaktır. Buna göre açık erişim, bilim insanlarına herhangi bir harcamada bulunmadan, akademik çalışmalara ulaşma imkânı sağlayan bir sistemin adıdır. Bu sayede bilim insanları kendi alanlarına dair olan her türlü yayının tam metnine ulaşabilmekte, sistemden indirip onu kullanabilmektedir. Aynı zamanda çeşitli akademik kurumların indekslemesine ve veritabanlarını kendi sistemlerine işlemesine de imkân tanımaktadır (Budapest Open Access Initiative 2002). Bu süreç sonunda açık erişimli dergiler, ücretin okuyuculara yansıtılmadığı çeşitli yollarla kendisine kaynak sağlayan dergiler olarak bilim camiasına hizmet etmeye başlamıştır. Zaman içerisinde açık kaynak kodunu kullanan başka dergi sistemleri de oluşturulmuştur ki bunların içerisinde en çok kullanılanlar Odabaş tarafından makalesinde (2012:359) “*ePubTk, DPubS, HyperJournal, e-Journal, Article System, eFirst XML, DiVA, GAPWorks, SOPS, Scholarly Exchange, Ambra ve Lodel CMS*” sıralamasıyla verilmiştir. “*Ulrich’s Periodical Directory*’ye göre 29.04.2010 tarihi itibarıyla tüm dünyada 69.422 adet aktif durumda bilimsel dergi yayınlanmaktadır ve bunlardan 5.926 adedi açık erişimli dergilerin indekslendiği DOAJ (Directory of Open Access) kapsamında yer almaktadır. DOAJ’da indekslenen Türkiye merkezli dergilerin sayısı 2010 yılı sonu itibarıyla 158’dir. Buna karşın Polonya merkezli 88 dergi, İngiltere merkezli 485 dergi ve Almanya merkezli 273 dergi DOAJ’da indekslenmektedir” (Odabaş 2012:360). Buraya kadar anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere erişime açık dergi sistemleri kurumsallaşma, yasal ve teknolojik altyapısını oluşturma süreçlerini tamamlamıştır.

Görüntü ve Ses Destekli Açık Dergi Sistemi

Günümüzde ülkemizde ve uluslar arası camiada, uluslar arası, hakemli ve indekslerde taranan dergilerde, bazı makale yayınlama şartlarının olduğu dikkati çekecektir. Bu dergilere makale göndermek isteyen yazarlar, bu politikalar-şartnameler çerçevesinde makale şekil ve içerik kurallarına uymak zorundadırlar. Makaleler makale takip sistemlerine ulaştıktan sonra, editör ve hakem süreci işlemekte ve dergiler bu süreç sonunda yayına hazırlanmaktadır. Ülkemizde Ulakbim (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) tarafından “*Elektronik Dergilerin Değerlendirme Kriterleri*”(Ulakbim 2012) adı altında bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler çerçevesinde oluşturulan internet dergileri, uluslar arası indekslere girdikleri zaman “Tübitak Ulakbim Ulusal Veri Tabanlarında İndekslenen Dergi Listesi”ne girmekte ve kategorisine göre de bu dergilerde yayınlanan makaleler, yayın teşvikine hak kazanmaktadır.

Gerek Ulakbim tarafından belirlenen kriterlerde olsun gerekse de şu anda internet ortamında yayınlanmakta olan dergi sistemlerinde olsun bizim önerdiğimiz “*Görüntü ve Ses Destekli Açık Dergi Sistemi*” formatını tam kapsayan kriterlerin şu anda mevcut olmadığı görülecektir. Zaten böyle bir şey de tarafımızca beklenmemiştir. Çünkü önerimiz yeni bir formatı içeren yeni bir öneridir. Bizim yeni yöntem diye ileri sürdüğümüz yeni dergi sistemi,

öncelikle ses ve görüntü kayıtlarına göre yeniden düzenlenmiş bir dergi sistemini gerekli kılmaktadır. Konunun bu noktası teknik bir boyutu ifade etmektedir ki yazılım şirketleri tarafından ses ve görüntünün de makale içerisinde aktarabileceği bir dergi formatı çok kolaylıkla yapılabilir. Bizim için önemli olan boyut ise işin akademik boyutudur. Teknik boyut yazılım şirketlerince halledildikten sonra akademik boyut bizce şu kriterlere göre düzenlenmelidir. Öncelikle yeni formatlı dergiye gönderilecek olan makalelerde ses ve görüntü nasıl bir şekilde çalışacaktır. Biz bu aşamada makalelerdeki ilgili kelime üzerine konulacak bir *köprü* ile belirlenecek olan hedef dosyadaki video kaydının, makale üzerinde (köprüye tıklanması üzerine) küçük bir pencere şeklinde açılmasını ve videonun makale akışı içerisinde izlenmesini uygun bulduk. Aynı durum ses kaydı için de geçerlidir. Burada ses ve görüntü dosyasının ne türde olması gerektiği hususunu, teknik boyuta girmesi nedeniyle, dile getirmiyoruz. Ancak muhtemelen çok fazla yer kaplamayacak olan bir sürüm tarzının benimsenmesinde yarar olacağı kanısındayız. Çünkü fazla yer kaplayan bu türden kayıtların sistemde bir yavaşlamaya ve hatta çökmeye neden olmaması gerekmektedir. Bu türden ses ve video kayıtları, diğer akademik alıntılamalardaki kural ve usullere tabi olacaklardır. Kayıtların kaynakları ya da kaynak kişileri kaynakçada belirtilecektir.

Bu noktada yeni sistemli dergilere, makaleye eklenerek gönderilecek olan ses ve görüntü kayıtlarının sürüm türleri ve süreleri, makale yazım ve yayım ilkeleri bölümünde belli şartlara bağlanmalıdır. Hatta derginin yazarlara örnek olarak sunacağı bir ses ve görüntü sürüm tarzı da sistemde bulundurulabilir. Ses ve görüntünün süresi bizce önemlidir. Çünkü okuyucuyu makalenin akışından ve konunun takibinden koparacak derecede uzun bir ses ya da görüntü kaydı uygun olmayacaktır. Sisteme gönderilecek olan ses ve görüntü kayıtlarının maksimum 5 dakikayı aşmaması bizce uygun bulunmuştur. Bu sayede makaledeki konu akışı da olumsuz bir şekilde etkilenmeyeceği düşünülmektedir.

Kısaca yeni dergi sisteminin formatı (teknik özellikleri) ve bu dergiye gönderilecek olan makalelerde uyulması gerekenler bu çerçevede özetlenebilmektedir.

Yeni Yöntemin Katkıları

Bu yeni yöntem ile artık akademik çalışmaların, ses ve görüntü kayıtlarının da desteği ile daha anlaşılır ve daha bilimsel bir hüviyete kavuşacağı inancındayız. Örnek vermek gerekirse, bir okuyucu bir ağıt türünün farklı iki makamla okunuşunu görmek ve dinlemek imkânına kavuşacaktır. Ya da onlarca koşma ezgisinin birbirinden farkını o anda anlayabilecektir. Bizi durmadan müşkül duruma düşüren şiir türlerimizdeki kendisine has olan o bütün ezgiler, havalar, makamlar, besteler aynı anda dinlenebileceği için artık arkasından gelebilecek olan bütün soru işaretlerini silmiş olacaktır. Bir diğer örnek olarak “mani”leri düşünürsek, Anadolu’da mani diye ününü duyuran bu halk şiiri türü, Kars yöresinde “bayatı”, Irak Türklerinde “hoirat”, Prizren Türklerinde “martifal”, Eskişehir Kırım Türklerinde “şım” gibi daha nice farklı isim ve ezgilerle icra edilebilen bir türdür. Üstelik bütün bu yöreler kendilerine has bir mani söyleme geleneği çerçevesinde bu manileri ezgilendirir ve söylerler. Sadece mani türünde dahi karşımıza çıkan bu onlarca ezgi artık soru işaretleri ile dolu

olamayacaktır. Bu yeni sistem ile bütün farklı ezgiler akademik bir yorum ve kayıt zevkiyle dinlenerek aradaki farklar ayırt edilebilecektir. Üstelik muhtemeldir ki bu kayıtlarda geleneksel icra ortamları da yansıtılacaktır. Erman Artun'un hazırladığı "Adana Halk Kültürü" adlı eserinde aktardığına göre Adana'da mani söyleme geleneği (2006:61) "Kızlar, kadınlar ve erkekler ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, hidrellez, nevrüz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekilirken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalılıp oynayarak" icra edilmektedir. İşte bütün bu icra ortamlarında seslendirilen maniler, icra ortamının türüne göre farklı farklı ezgiler ile söylenebilmektedir. Bizim yeni önerimiz sayesinde bütün bu farklı ezgiler, anlatı ortamı ile birlikte akademik çalışmalara ses ve görüntü kaydı olarak alınabilecektir.

Halk şiir türlerimizin bölgesel ve kültürel farklılıklardan dolayı sahip oldukları ezgisel farklılıklar (aynı makamda olsalar dahi) günümüzde dahi ne tam anlaşılabilmiştir ne de tam olarak anlatılabilmiştir. Hatta sınıflandırmalar dahi yeterli bir seviyeye ulaşamamıştır. "Genellikle, kulaktan kulağa geçmek suretiyle halk arasında yayılan ve yaşayan türkülerimizin ne düzeni bellidir, ne yakımcısı. Türkü Türk'e ait demektir. Türkü sözcüğüne bir aidiyet eki olan (i) vokalinin eklenmesiyle oluşmuştur. Anadolu'da şarkı adı bilinmez" (Hoşsu 1997:6). Varsağı Varsak boylarına, Türkmani ise Türkmenlere has ezgilerin oluşturduğu türlerdir. Güney Anadolu'da yaşayan Varsak Türkleri tarafından söylenmesi ve özel bir ezgiyle söylenen koşmalardan oluşması, nedeniyle varsağılar, bu adla anılma gereği duyulmuştur. Artık bu özel ezgiler uluslar arası camiada yerli ve yabancı bilim insanları tarafından aynı anda (makalenin okunması esnasında) dinlenerek türkü, varsağı ve türkmani arasındaki farklar anlaşılabilir. Aynı şekil özelliklerine sahip olsalar da bütün halk şiir türlerimizin sahip olduğu farklı ezgiler, kendilerine mahsus teganniler artık o anda dinlenerek daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

Bu örnekler şiir ve musikiye dairdir ancak örnekler elbette çoğaltılabilir. Halk bilimi alanında bir şaman **sağaltma töreninden**¹ bahsedilirken aynı zamanda görüntüsüne de yer verilebilecektir. Şamanın davulunun **ritmi**² ve söylediği "yır"ının **sedası**³, töreniyle birlikte idrak edilebilecektir. Altay kamlarının kullandıkları **ağız kopuzunun**⁴ **sesi**⁵ daha iyi anlaşılacaktır. Ya da dini ayinlerimiz olan **sema**⁶ ve **semah**⁷ törenlerinin aynı zamanda izlenmesi imkânı oluşacaktır. Alevi bir dedenin **deyişini**⁸ dinleme ve aynı zamanda onun icra edildiği **ortamı**⁸ görme fırsatı yakalanacaktır. Bir halk hekiminin **iyileştirme pratiği**⁹ anlatılırken aynı zamanda görüntülü kaydının da verilebilmesi sağlanacaktır. Ağız araştırmalarında kelimelerin ağızlara göre bölgelerdeki değişik telaffuzları, telaffuz farkları yine ses ve görüntü kayıtlarının dinlenmesi ile daha iyi anlaşılabilir. Türkoloji'nin diğer disiplinleri tarafından da son derece faydaya yönelik olarak kullanılacağını tahmin ettiğimiz bu yeni sunu yöntemi, akademik çalışmaların boyutunu uluslar arası düzeyde etkileyecek bir mahiyete sahiptir.

Sonuç

Halk şiirimizde tür, şekil ve makam konusu geleneğe tekabül eden bir konudur. Oysaki bu konunun izahatına dair olan bilimsel yaklaşımlar, modern dönemin modernist yaklaşımlarıdır. Geleneksel dönem ile modern dönemin dünyayı ve hayatı algılama ve ifade etmedeki sahip oldukları farklı ifade üsluplarının, bu noktada bir çatışmaya girdiği aşikârdır. Ancak bu aşikâr mücadele, günümüzün mantığıyla (modern mantıkla) sürdürülen bilimsel metotlar tarafından göz ardı edildiği için konu hâlâ kendisini tam olarak ele vermemektedir.

İnsanlık, tarihi süreçte bir gelişim seyri takip etmiş ve bu seyir onu, sonunda aklın egemen olarak kabul edildiği modern bir döneme kadar getirmiştir. Modern dönemin bilimsel metot algısı, geleneksel yani antik (eski) dönemdeki gibi bir yol takip etmez. Eski (geleneksel) dönemde, dönemin bilgileri, tartışılmadan yaşatılmak ve ondan faydalanılmak üzere kodlanmıştır. Modern dönemde ise bu bilgilere asli kaynak olarak bakılmaktansa, geçmişin müzelik mirasları olarak bakılmak tercih edilmiştir. Folklorla dair Batı'daki ilk çalışmalar sonucunda öncelikle müzelerin inşa edilmesi fikri de bu yaklaşımın bir neticesidir. Bundan sonra ise sıra derlenen ve toplanan bu materyalin tahliline, sınıflandırmasına ve tanımlanmasına gelmiştir. Geleneğin dünyasının asla yapmayacağı bu kılı kırka yararcasına tahlil mücadelesini, modern mantık ile çalışan bilimsel yaklaşım üstlenmiş ve işe öncelikle kültürden başlamıştır. Buna göre kültür maddi ve manevi olarak ikiye ayrılmış, o da sözlü ve yazılı diye bölünmüş, kültür nedir diye yüzlerce tanıma gidilmiş, kültür bir toprağa (maddi kültür) bir semaya (manevi kültür) bağlanmış ancak bir türlü kültürün tanımlanması gerçekleştirilememiştir. Modern bilimin kültürü dahi tanımlamaktaki düşmüş olduğu bu aciziyet ortada iken sözlü kültüre dair olan şiirdeki tür, şekil ve makam hususunu tam anlamıyla izah etmesi de zaten beklenemezdi. Edward Shils'in bu durumu ifade eden düşüncelerini burada paylaşmamak mümkün değildir. Ona göre "*çağdaş-ilerici modern bilimciler bu mantıkla gelenek stokunu parçalara ayırarak bu parçaları kimliksizleştirmiştir*" (Shils 2003:103-119). Shils bu ifadeyle, modern bilimin metodolojik olarak hatalı bir yaklaşım sergilediğini anlatmaktadır. Sergilenen bu hatalı yaklaşımın neticesinde geleneksel kültüre dair olan veriler kimliksizleşmiştir. Kimliği olmayan bir kültürel veri, kendisini ifade edemez, anlaşılabilir ve anlatılamaz. Bu hatalı yaklaşım geleneğe de zarar vermektedir. Bundan dolayı da gelenekler, modern bilimin direktiflerine ve yönlendirmelerine karşılık, kendi ontolojik yapılarına özgü bir mücadele sergilerler. Bu mücadele sessizdir. Mücadelenin sessiz olması onun varlığının anlaşılmasına neden olmaktadır. Modern yöntemler geleneğin ürünlerini sınıflandırma, tahlil ve tanımlama amacıyla incelemeye-kimliksizleştirmeye çalışırken, geleneğin kendisini sessiz ama kararlı bir şekilde müdafaa ettiğine tür, şekil ve makam hususunda şahit olmaktadır.

Halk şiirimizde geleneğin hiçbir sınırlama duymaksızın kendisini ifade ederek oluşturduğu şiir şekilleri, türleri ve makamları, modern bilim ile tahlil edilmeye çalışılınca ortaya büyük sıkıntıların çıkmasının ve bizce de bu hususun bundan sonra da sıkıntılar doğuracak olmasının altındaki yatan sorun işte tam buradadır. Sorun, mevzuya yanlış bilimsel

metot ve tekniklerle yaklaşılmasından kaynaklanmaktadır. Üstüne üstlük bu yaklaşımın kökeninde Batı'ya has bir genetik yapının da yatıyor olması, sorunun daha dramatik bir hale gelmesine neden olmaktadır. Çünkü “her toplum bir diğer toplumdan, kendisine has olan uygulama şekillerinin farklılığıyla ayrılır”(Sharma ve Malhotra 2007:79). Bizim halk edebiyatı çalışmalarının sunumunda yeni bir yöntem olarak bu makalede kurgulamaya çalıştığımız yöntem, geleneksel bilimlerin müsaade edebileceği bir geleneksel yaklaşım tarzını da taşımakta olmasından dolayı ayrıca önemlidir. Çünkü bu yöntem ile geleneksel icra şekilleri, tahlil edilmeye ya da yorumlanmaya çalışılmamakta; doğrudan kendisi çalışmaya taşınmaktadır.

Türkoloji çalışmalarını görsel ve işitsel boyutlara genişletmesi ile zenginleştirecek olan, sözlü kültürün kendi geleneksel icra ortamlarını olduğu gibi yansıtacak olan, izah etmekte zorluk yaşadığımız pek çok hususu daha anlaşılır hale getirecek olan, modern tarzda yürüyen bilimsel metodolojiye geleneksel ifade şeklini de sokacak olan “Görüntü ve Ses Destekli Açık Dergi Sistemi” önerimiz, bilim insanlarının takdirine bu çalışma ile sunulmaktadır. Bu çalışma ile bu türden bir derginin “Türük” adıyla içinde bulunduğum akademik bir ekip tarafından faaliyete geçtiğine dair bir bilgiyi de buradan bilim insanlarına ulaştırmayı uygun bulmaktayım.

Çalışmamız dikkat edilecek olursa aslında bir “yöntem” ve “teknik” hususuna odaklanmış bir çalışmadır. Önerdiğimiz bu yeni sunum şeklinin “yöntem”e mi yoksa “teknik”e mi girdiği hususunu burada tartışmayacağız. O aşama bizce daha ileriki bir süreçte ele alınması gereken bir aşamadır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki bu yeni sunum şekli, belki çok farklı yöntemlerin de kapısını aralayabilecek bir öneridir. Özellikle mühendislik bilimleri, sağlık bilimleri ve güzel sanatlar alanında çok fazla kullanılabilir bir yöntem olarak öne çıkacağı kanısındayız. Örneğin tıp alanında bilim insanlarınca uygulanmakta olan yeni tedavi yöntemleri, yeni ameliyat yöntemleri vb. pek çok husus artık makalelerdeki şekiller ve resimlerle dünya bilim camiasına anlatılmak zorunda kalınmayacak, yeni yöntem önerimiz sayesinde doğrudan uygulamanın kendisi gösterilebilecektir. Bu yöntem sayesinde bilim insanlarımızın da daha aktif bir hale geleceği kanısındayız. Çalışmalarını ses ve görüntü ile desteklemek isteyecek olan bilim insanları, alana-sahaya inmek ve bilginin asli kaynağından faydalanmak zorunda kalacaklardır. Günümüz akademisyenlerinin yıllar içerisinde oluşturdukları dijital arşivler bu yöntem ile artık unutulup gitmeyecek, bilim insanlarının hizmetine açılacaktır. Zamanla bu türden bir formata sahip olan dergilerin sayısının artması ile ise farklı bir katma değer de ortaya çıkacaktır. Dolaylı kazanım olarak düşünülebilecek olan bu katma değer, dijital (ses ve görüntü) kayıtların oluşturacağı hacimli veri birikimleridir. Açık dergi sistemlerinin ses ve görüntülerden oluşan yeni arşivleri ortaya çıkacaktır. Belki ileride bu verilere dayanılarak dijital kültür ansiklopedileri, dijital bilimsel eserler (kitap çalışmaları), dijital ders notları, tezler vücuda getirilecektir. Kitapların yavaş yavaş elektronik ortama aktarıldığı günümüz şartlarında aynı sistemin kitaplara uyarlanması ile kitaplar da zenginleşecektir.

Mesela âşıklık geleneğini anlatan bir kitap çalışmasının matbu basımı yerine belki de sadece dijital basımı yapılacaktır. Üstelik bu sanal kitabımızın içindeki bilgiler; görüntülerle ve sesli kayıtlarla zenginleştirilecek hem okunması zevkli bir hale gelecek hem de anlaşılma katsayısı oldukça artacaktır. Bu yöntem ile oluşturulacak akademik çalışmalar, okuyucuyu doğrudan anlatı ortamına, geleneksel kültürün icra ortamına çekeceğinden geleneğe de hizmet edecektir. Günümüzde teknolojinin son imkânlarını kullanan insanoğlunun, dünyayı cep telefonlarındaki ekranlardan takip ettiğini düşünürsek, bilimsel çalışmaların da bu gelişime ayak uydurarak önündeki engelleri kaldırması aslında bilim insanları olarak üzerimize düşen bir vazifedir.

Son olarak, halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmalarının sunumunda yeni yöntem önerisi olarak öne sürdüğümüz “*Görüntü ve Ses Destekli Açık Dergi Sistemi*” adlı önerimizin bilim insanlarının takdirine sunulmuş bir öneri olduğunu tekrar ifade etmek isteriz. Önerimizde eksik ve hatalı yönlerin bulunması muhtemeldir. Ancak diğer görüş ve yorumlarla bu eksik ve hatalı yönlerin de düzeleceği kanısındayız. Böylelikle gerek Türkoloji alanında ve gerekse de diğer disiplinlerde, sunu anlamında karşılaşılan engellerden bazılarının artık aşılabacağı ümidindeyiz.

KAYNAKÇA

- ARTUN Erman (2006) *Adana Halk Kültürü*. Ulusoy Matbaacılık Ltd. Şti
- AÇA Mehmet (2008) “Halk Bilgisi Haberleri ve İnan Dergileri Bağlamında 1929-1949 Yılları Arası Halk Bilimi ve Halk Edebiyatı Araştırmalarında Trabzon’un Yeri”. *Karadeniz – Black Sea – Çephoe Mope Üç Ayda Bir Yayınlanan Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1 9-20
- BORATAV P. Naili (1982) *Folklor ve Edebiyat I*. İstanbul: Adam Yayıncılık ve Matbaacılık
- Budapest Open Access Initiative (2002) “Budapest Open Access Initiative”. (14 Şubat 2002) 14 Kasım 2012 <<http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>>
- ÇOBANOĞLU Özkul (2000) *Âşık Tarzı kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİZDAROĞLU Hikmet (1969) *Halk Şiirinde Türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları No 283,
- EKİCİ Savaş (2009) “Türk Halk Müziğinin Melodik Yapısının Adlandırılması Konusunda Düşünceler (Ayak, Makam ve Dizi Kavramları)”. *Akademik İncelemeler Dergisi (AİD)* Cilt 4 Sayı 1 sayfa:21-33.
- Hoşsu Mustafa (1997) *Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı*. İzmir: Kombassan A.Ş.
- İLAYDIN Hikmet (1947) *Türk Edebiyatında Nazım*. İzmir: Yeni Yol Matbaası.
- KAYA Doğan (1999) *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları
- KÖPRÜLÜ M. Fuat (1981) *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ODABAŞ Hüseyin ve Yonca (2012) “Türkiye’de Akademik Açık Dergi Yayıncılığı ve Atatürk Üniversitesinde Açık E-Dergi Uygulaması”. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi(TAED)* 47 (2012) :355-370.

- ONAY A. Talat (1996) *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*. Ankara: I. Baskı, Hazırlayan Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları
- OĞUZ M. Öcal (1990) “Âşık Makamları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Milli Folklor Dergisi* 7 (Güz 1990):22-30.
- OĞUZ M. Öcal (2001) *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZTÜRKMEN Arzu (1998) *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları, I. Baskı.
- SHARMA Anita and Dalip Malhotra (2007) *Personality and Social Norms*. New Delhi (INDIA): Concept Publishing Company.
- SHİLS Edward (2003) “Gelenek”. *Doğu Batı Dergisi* 25 sayfa:102-120
- TONTA Yaşar (2006) “Açık erişim: Bilimsel iletişim ve sosyal bilimlerde süreli yayıncılık üzerine etkileri”. *I. Ulusal Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Sempozyumu* (2-3 Kasım 2006) 14 Kasım 20012 <<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-sosyal-bilimlerde-acik-erisim-bildiri-son.pdf>>
- Ulakbim (2012) “Dergi Değerlendirme Kriterleri”. *Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi* (14 Kasım 20012) <<http://uvt.ulakbim.gov.tr/sbvt/kriter.uhtml>>

VIDEO, SES VE FOTOĞRAF KAYNAKÇASI

- ¹(Tümata ve R. Oruç Güvenç Arşivi). “Şaman Sağaltma Töreni” <<http://www.youtube.com/watch?v=WNXtcGT6Wfw&feature=youtu.be>>, Erişim Tarihi: **10.04.2013**
- ²(Kişisel Arşiv-Web’ten). “Şaman Davul Sesi” Edinme Tarihi: **13.12.2012**
- ³(Kişisel Arşiv-Web’ten). “Şaman Musikisi” <www.youtube.com/watch?v=aBDK6xH6pEM> Erişim Tarihi: **10.01.2013**
- ⁴(Kişisel Arşiv-Web’ten). “Ağız Kopuzu Resimleri” <<http://www.tualimforum.com/enstrumanlar/87330-agiz-kopuzu-nedir>> Erişim Tarihi: **10.01.2013**
- ⁵(Kişisel Arşiv-Web’ten). “Ağız Kopuzu, Yayılga Sesi” <<http://www.youtube.com/watch?v=q0-Q8TUoA6g.mp4>> Erişim Tarihi: **10.01.2013**
- ⁶(Kişisel Arşiv-Web’ten). “Galata Mevlevîhanesinde Sema Âyin-i Şerifi” <http://www.youtube.com/watch?v=RusOCskkZ_Q&feature=youtu.be>, Erişim Tarihi: **10.01.2013**
- ⁷(Kişisel Arşiv-Web’ten). “Okmeydanı Cem Evi Semahı” <<http://www.youtube.com/watch?v=6e8ZqiU-cy8>>, Erişim Tarihi: **22.03.2013**
- ⁸(Kişisel Arşiv-Web’ten) “Ahmet Yurt Dede Deyişi ve Semah” <<http://www.youtube.com/watch?v=xVvCzZTFEvk&feature=youtu.be>>, Erişim Tarihi: **13.02.2013**
- ⁹(Kişisel Arşiv). “Hüseyin Dağdır Dede Sağaltma Töreni: Bebek Ağlaması” Ordu-Gölköy, Kozören Köyü” Edinme Tarihi: **10.12.2012**